

קורע ע"מ לתפור

חקירה בדין קורע ע"מ לתפור

הנה מצאנו כמה מלאכות שביסודם הם מעשה קלקול, כגון מוחק, קורע וסותר, ויש בהם תנאי שאינו חייב אלא אם עשה המלאכה על מנת לתקן, כגון ע"מ לכתוב, ע"מ לתפור וע"מ לבנות. ויש לחקור בגדר הדבר למה אינו חייב אלא בעושה הקלקול ע"מ לתקן, האם יסודו כדי שלא יהיה מקלקל, והיינו למשל במלאכת קורע, אם קרע ע"מ לתפור, אז אין בהקריעה משום קלקול, שלבסוף יצא תיקון, או דילמא שזה צורת המלאכה, דהיינו שמלאכת קריעה הוא לקרוע ע"מ לתפור, והיכא שקורע שלא ע"מ לתפור, חסר בעצם מלאכת קורע. ויהיה הנ"מ בזה היכא שבלא"ה לא הוי קלקול, כגון שמוחק חוב פרוע מהפנקס שלו, דאם נאמר שזה צורת המלאכה, אז אפילו אם אין כאן קלקול, אבל סוף כל סוף לא עשה המלאכה, אבל אם נאמר שלא צריך על מנת לתקן, אלא שלא יהיה מקלקל אז כאן בכל מקרה לא הוי מקלקל וחייב.

שיטת הרמב"ם

לכאורה יש לפשוט ספק הנ"ל מרמב"ם מפורש, שכתב (פרק י' מהלכות שבת הלכה י') וז"ל הקורע כדי לתפור שתי תפירות, על מנת לתפור שתי תפירות חייב, **אבל הקורע להפסידה פטור מפני שהוא מקלקל**, הקורע בחמתו או על מת שהוא חייב לקרוע עליו חייב מפני שמיישב את דעתו בדבר זה וינוח יצרו, **והואיל וחמתו שוככת בדבר זה הרי הוא כמתקן וחייב**, והפותח בית הצואר בשבת חייב. הרי לן להדיא בדעת הרמב"ם שכל הסיבה שצריך להיות ע"מ אינו אלא משום שלא יהיה מקלקל, ולכן בקורע על מתו אע"פ שאינו ע"מ לתקן חייב משום דהוי תיקון בלא"ה.

זומר וצריך לעצים

אבל ככל הנראה שיטת תוס' אינו כן, שבפרק כלל גדול (שבת עג, ב) בד"ה וצריך לעצים, חידשו שאפילו לר' יהודה דמחייב מלאכה שאינה צריכה לגופה, (דהיינו שחייב על מלאכת שבת, אע"פ שאינו עושה המלאכה בשביל התועלת שהמלאכה מיועד להפיק) בעינן צריך לעצים, **דלא מיקרי בעצים קוצר אלא בענין זה, מידי דהוה אקורע על מנת לתפור, ומוחק על מנת לכתוב**, וכדאמר רבי יוחנן לקמן בפ' חבית (קמ"א) אחד כבשים ואחד שלקות שסחטן לגופן מותר, למימיהן חייב חטאת, ואמאי שרי לגופן, ליהוי כמלאכה שאינה צריכה לגופה, אלא טעמא לפי שאין דרך דישה בכך. הרי לן שתוס' דימו קוצר ואינו צריך לעצים שחסר שעיקר המלאכה, להדין של קורע ע"מ לתפור, משמע שהיכא שאינו ע"מ חסר בעצם צורת המלאכה.

פותח בית הצואר

ועי' בגליון הש"ס שכתב הגרע"א, שמכאן מבואר דס"ל להתוס' דאף שאינו מקלקל דצריך לאיזה דבר מ"מ פטור. ועי"ש שמציין לדברי הכ"מ (שבת י, י) על הרמב"ם הנ"ל שפותח בית הצואר בשבת שחייב, שמביא מחי' הריטב"א (מכות ג, ב) שמביא שיטת

רש"י שפותח בית צואר ממש, היינו שעשה פתח חדש לחלוק בשבת, **שהי"ב חטאת מפני שתיקן כלי**, ופירש הריטב"א את דבריו, דנהי דלא מחייב משום קורע, דקורע שלא ע"מ לתפור הוא, מיחייב משום תקון כלי, דהוי גמר מלאכה ותולדה דמכה בפטיש. הריטב"א מפלפל בקושיות הראשונים על רש"י, ומסיק שהנכון כמו שפי' ר"ת דלאו בפותח פתח חדש לגמרי, אלא שכבר נפתח בחול אלא שסגרו ע"י תפירת חוט או בגד, כדרך שעושים מכבסי בגדים או כמו שהיו הנשים רגילות לקשור בצרפת, ופתח בשבת אותו חוט או בגד שהיה שם חייב חטאת משום גמר כלי עכ"ל. ולפי דברי ר"ת יש לדון מה יהיה הדין אם פותח פתח חדש בבגד, דאולי אז חייב מטעם קורע, אע"פ שאין כאן קורע ע"מ לתפור. וכן מבואר ברמב"ם הנ"ל שהביא הדין של פותח בית הצואר בהדי דיני קורע.

כוונת הגרע"א להוכיח מהריטב"א שהבין בדעת רש"י שהיינו טעמא שלא פירש שחייב משום קורע, משום דלא הוי ע"מ לתפור אע"פ שאין כאן קלקול, וע"כ שחסר כאן בצורת המלאכה.

עוד ראיות לשיטת רש"י

וכן מבואר ברש"י (גיטין יט, א) בסוגיא דכתב על גבי כתב, שאיתא התם שאם כתב דיו ע"ג סיקרא חייב שתיים, וכתב רש"י (ד"ה מוחק) וז"ל ע"מ לכתוב שתי אותיות בשבת חייב, וזה מוחק התחתונות סיקרא וכתב העליונות דיו. ואם איתא שלא צריך ע"מ לכתוב אלא שלא יהיה מקלקל כאן הרי בוודאי לא הוי מקלקל, א"כ למה הוצרך לומר שיש כאן ע"מ לכתוב.

ועי"ע ברש"י (שבת עג, א) ד"ה על מנת לתפור, שכתב וז"ל פעמים שהנקב עגול ואינו יכול לתופרו יפה אלא אם כן קורעו, כדמפרש בגמרא, **אבל קורע שלא לתפור - לא הוי במשכן**. מבואר להדיא שבעיני ע"מ כדי שיהיה דומיא דמשכן ולא משום שלא יהא מקלקל.

אבל מאידך יעוין ברש"י (שבת לא, ב ד"ה כל מקלקל דשבת) שכתב וז"ל הוי פטור, דלאו היינו מלאכת מחשבת, וסותר דתנן באבות מלאכות דמיחייב - סותר על מנת לבנות הוא, ואינו יכול לבנות אלא אם כן סותרו, והשתא לאו קלקול הוא וכו', וכן קורע דומיא דסותר, ולהכי תנן הקורע על מנת לתפור וכן מוחק תנן על מנת לכתוב דכולם סותר נינהו. מבואר בדבריו שצריך ע"מ כדי שלא יהא מקלקל, וה' יאיר עיני בתורתו הקדושה.

מחיקה

כתב הרא"ש (שבת פ"ז סי' ט) שאע"פ שמסברא היה ראוי לחייב אף מוחק אות אחת כדי לכתוב אות אחרת במקומה, אלא שאינו ראוי לחייב על מחשבת כתיבה יותר מעל כתיבה עצמה. מבואר בהרא"ש שגדר מחיקה הוא הכשרת האות לכתיבה, ולכן אינו חייב אלא בב' אותיות, ואם נאמר שכל הענין שיהיה ע"מ לכתוב אינו אלא כדי שלא יהיה מקלקל, למה שזה ישפיע על השיעור, אלא ע"כ שעכ"פ בכותב הע"מ מגדיר המלאכה ולכן אינו ראוי לחייב על משבת כתיבה יותר מהכתיבה עצמו.

עוד דן שם הרא"ש שאין לחייב על מחיקת טשטוש דיו אפילו לכתוב כמה אותיות, כי לא היה במשכן אלא מחיקת אותיות כדי לכתוב במקומו. אבל אח"כ מביא מהתוספתא (פי"ב) שאם נפלה דיו על ספר ומחקו, שעוה על הפנקס ומחקו, אם יש במקומו כדי לכתוב שתי אותיות חייב, וטעמא לא בריר לן, וי"ל דהיינו טעמא דאות שנכתב בטעות כמאן דליתיה דמיא, ועיקר החיוב בשביל מחשבת הכתיבה, הלכך אפילו טשטוש דיו נמי, והאי דנקט בברייתא מחק אות גדולה איידי דתני כתב אות אחת גדולה. ואם איתא שכל הענין שיהיה ע"מ לכתוב הוא כדי שלא יהיה מקלקל, מהיכ"ת שבגלל זה צריך שיהיה המקום שרואי לכתוב עליו ב' אותיות, אלא ע"כ שזה עיקר המלאכה. וכן מבואר ממה שמגדיר המלאכה "מחשבת כתיבה" מבואר שאינו רק כדי שלא יהיה מקלקל.

מתיר ע"מ לקשור

ועי' בתוס' לעיל (עג, א) שמסופק האם מיחייב במתיר שלא על מנת לקשור. עי"ש שרוצה להוכיח מהא דלא תני ליה, כדתני מוחק ע"מ לכתוב, ודחה הראיה דהכי נמי לא קתני סותר ע"מ לבנות, ובפ' במה מדליקין (לעיל לא, ב) אמרינן בהדיא דבעינן סותר ע"מ לבנות. ועי"ש שכתב דלפי מה שפירש רש"י (עד, ב) שהגמ' רוצה לדעת איפה מצינו "מתיר" במשכן, ואמרינן וכי תימא דאי מתרמי ליה תרי חוטי קיטרי בהדי הדדי שרי חד וקטר חד, השתא לפני מלך בשר ודם אין עושין כן לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא עושין, אלא אמר רבא ואיתימא רבי עילאי שכן צדי חלזון קושרין ומתירין. ופרש"י שמצא קשר בשני חוטין זה אצל זה, שמתיר חד ומניח חד, משמע דמיחייב בלא על מנת לקשור.

ואם נאמר שהא דצריך שיהיה ע"מ אינו אלא משום שלא יהיה מקלקל, א"כ פשוט שגם במלאכת מתיר אינו חייב אלא בע"מ לתפור, אלא ע"כ שהוי חלק מהמלאכה, ולכן היו מסופקים האם תנאי זה קיים גם במלאכת מתיר.

וכן מבואר מהא שהביאו ראייה מרש"י שאין צריך ע"מ לקשור, דשם הרי אינו מקלקל, שהרי יש שם קשר מיותר, ואם נאמר דאינו אלא משום שלא יהיה מקלקל שם אינו מקלקל, א"כ מה הראיה שלא צריך ע"מ לקשור, אלא ע"כ כנ"ל שאפילו היכא שאינו מקלקל צריך ע"מ.

ועי' בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' קפו) שרוצה להוכיח כן גם מדברי התוספות למס' גיטין (יט, א) שכתבו שבסקרא על גבי דיו חשיב ליה מוחק על מנת לכתוב, דמסתמא עומד לחזור ולכתוב עליו בדיו, ומקלקל לא הוי דעל הכתיבה זאת תהא כתיבה העליונה רישומה ניכר טפי משאם היתה תחתונה לבדה.

משמע דהא דכתבו תחילה וחשיב ליה על מנת לכתוב, לאו לאפוקי ממקלקל כתבו כן, שרק אח"כ דן מצד מקלקל. וע"כ דכשאינו על מנת לכתוב לא חשיב מלאכה כלל, כי היכי דקורע כשאינו על מנת לתפור אינו מלאכה, והוא הדין במתיר שלא על מנת לקשור, או על מנת לקשור קשר שאינו של קיימא כיון דלא הוי דומיא דמשכן פטור.

דחיית ראיית הגרע"א

על ראיית הגרע"א מתוס' כתב הביה"ל (סוף סימן שמ) דיש לדחות דשיגרא דלישנא הוא בתוס', וכונתם הוא דכשאין צריך לעצים אין שם קוצר עליו לחיוב, דאין עושה תיקון בדבר הנקצר גופא, ודומיא דקורע דבעינן ע"מ לתפור או לתקן דהוא דומיא דלתפור, ואל"ה אין חייב דאין שם מלאכה עליו כי הוא מקלקל ואינה בכלל מלאכה.

ועי"ש שרוצה להוכיח כדבריו מהרמב"ם, שהרי הוא בודאי סובר דלא בעינן ע"מ לתפור דוקא, והוא ג"כ סובר דמלאכה שאין צריך לגופה חייב, ואפ"ה פוסק בזומר דדוקא כשהוא צריך לעצים אז חייב משום קוצר, וע"כ דאל"ה אין שם מלאכה עליו לחיוב כי הוא כמקלקל שלא ע"מ לתקן.

אבל עי' בספר קהילת יעקב (שבת סימן לו) שטוען שכנראה לא היה בפני הביה"ל ספר חי' הגרע"א על מס' שבת, שהוכיח ג"כ מתוס' (עג, א) לגבי מתיר ע"מ לתפור, דמבואר שאפילו אם אין כאן קלקול כלל, אם לא היה ע"מ לתפור, וצריכין ע"מ לתפור, היה פטור.

קורע בחמתו ועל מתו

אבל עי"ש בגליון הש"ס שהקשה קושיא עצומה מסוגיא דלקמן (קה, ב), דהנה במשנה כתוב הקורע בחמתו ועל מתו וכל המקלקלין פטורין, והמקלקל על מנת לתקן שיעורו כמתקן. והגמרא מקשה מהא דאיתא בברייתא הקורע בחמתו ובאבלו ועל מתו חייב, ואף על פי שמחלל את השבת יצא ידי קריעה, ומשני לא קשיא הא במת דידיה הא במת דעלמא, היינו שהיכא שחייב לקרוע אז אם קרע בשבת חייב.

ממשיך הגמ' תינח מתו אלא חמתו אחמתו קשיא, חמתו אחמתו נמי לא קשיא הא רבי יהודה הא רבי שמעון, הא רבי יהודה דאמר מלאכה שאין צריכה לגופה חייב, עליה הא רבי שמעון דאמר מלאכה שאין צריכה לגופה פטור עליה, אימר דשמעת ליה לרבי יהודה במתקן במקלקל מי שמעת ליה, אמר רבי אבין **האי נמי מתקן הוא דקעביד נחת רוח ליצרו**. ואם איתא דהא דצריך ע"מ לתפור הוא משום דהוי חלק מהמלאכה, א"כ למה חייב בקורע על מתו ובחמתו, הרי חסר בצורת המלאכה, אע"פ שיש כאן תיקון. אלא ע"כ שאינו אלא כדי שלא יהיה מקלקל, וכאן הוי תועלת שמקיים מצות קריעה, או עביד נחת רוח ליצרו, ולכן שפיר חייב.

מוחח היכא שעומד לכתוב אבל כדי לכתוב

ועי' בשו"ת אבני נזר (הנ"ל) שרוצה ליישב קושיית הגרע"א עפ"י מש"כ הלבוש (סימן ש"מ) דאותיות הכתובים בצד דפי הספרים או על גביהן, כשפותח יש חשש חטאת דמוחק האותיות, והוא על מנת לכתוב דעומד לחזור ולסגור. הרי דאף דאין הפתיחה כדי לכתוב, רק כדי ללמוד כיון שעומד לכתוב חשיב על מנת לכתוב, ואף שאין הכתיבה שנייה טובה יותר מבתחילה. ולפי"ז כתב האב"נ שמיושב קושיית הגרע"א מקורע על מתו ובחמתו, דמסתמא עומד לחזור ולתפור. וכ' שכחידושו דלא בעי מוחק כדי לכתוב, אלא די בזה שעומד לכך, מבואר בתוס' גיטין הנ"ל, שכתבו דמסתמא עומד לכתוב, ולא כתבו דמסתמא כתב בסקרא כדי לכתוב עליו בדיו.

ועי' בספר קה"י (הנ"ל) שג"כ רצה ליישב כדברי האב"נ, אבל כתב שכבר עמד בזה הביה"ל, וכתב שבקורע על מתו יש מהם שאסור לתופרו אח"כ, ואפ"ה חייב על קריעתו שהברייתא אינו מחלק בין קריעה לקריעה. אבל הקה"י דוחה דבריו שאע"פ שאסור לחזור ולתפור הקרע, אבל אינו אסור אא"כ תופרו לגמרי, אבל מותר לחזור ולתפור קצת, ואולי די בזה כדי לקיים התנאי של ע"מ לתפור.

ועי"ש שמתוך חומר הקושיא רוצה לחדש שקים להו לחז"ל שרק היכא שמה שעושה הוא קלקול, הוא דבעינן ע"מ לתקן, אבל היכא שאין כאן קלקול כלל, אז אין צורך שיהיה ע"מ לתקן, ולכן בקורע על מתו חייב. עי"ש שמסביר שבדרך כלל במלאכת שבת הוא מכין דבר שאפשר להשתמש בו, ואז היכא שהמלאכה היא קלקול אינו חייב אלא היכא שעכ"פ הוי ע"מ לתקן, אבל בקורע על מתו ובחמתו אז הקריעה היא שימוש של הבגד כאכילה, א"כ לא צריך שיהיה ע"מ לתקן שאין כאן מלאכה של הכנת דבר לשימוש.

דיבוק ניירות

השו"ע (או"ח סי' שמ) פסק שהמדבק ניירות או עורות בקולן של סופרים וכיוצא בו, הרי זה תולדת תופר וחייב. וכן המפרק ניירות דבוקים או עורות דבוקים, **ולא נתכוין לקלקל בלבד**, הרי זה תולדת קורע וחייב. ועי' בביה"ל שמשמע בבירור דעתו דהא דבעינן בגמרא קורע ע"מ לתפור משום דאל"ה הו"ל מקלקל, אבל אם מכוין לצורך איזה דבר תיקון אפילו במכוין שלא ע"מ לתפור חייב, ובהכי ניחא דהכניס הרמב"ם דין הפותח בית הצואר בשבת ג"כ בכלל דיני הקורע לחיוב, ואף שהוא בודאי שלא ע"מ לתפור, משום דמתקן בקריעתו את הבגד. ולפי"ז תמה הביה"ל על הב"י שכתב בסימן שי"ז למלתא דפשיטא דפותח בית הצואר לא הוי בכלל קורע, משום דהוי קורע שלא ע"מ לתפור, ובעצמו סתם בסימן ש"מ כהרמב"ם דכל קורע ע"מ לתקן חייב.

פירוש מחודש בדעת רש"י למה לא נקט משום קורע

הביה"ל מסיק שלפי כל השיטות ל"צ ע"מ תפור ודי בע"מ לתקן, ודעת הריטב"א שהובא בכ"מ פ"י מהלכות שבת דסובר דבעינן קורע ע"מ לתפור דוקא, יחידאה היא, וגם סוגיא דהאורג הוא נגדו וכמו שהקשה הגרע"א. וגם הב"י אף דגם הוא רצה לומר כן בסימן שי"ז הרי חזינן דבשו"ע כאן חזר מזה, וסתם להלכה דקורע ע"מ לתקן חייב אף שלא שלא ע"מ לתפור, וכן מוכח בפר"ח (יו"ד סימן קי"ח) דקורע ע"מ לתקן חייב לכו"ע, ובחנם השיג עליו בנ"א (כלל כ"ט) בזה.

וכתב הביה"ל שלא נשאר כי אם לבאר סברת רש"י (שבת מח, א) דכתב דפותח בית הצואר בשבת חיובו הוא משום מכה בפטיש דמשוי ליה מנא, ולמה לא כתב משום קורע ע"מ לתקן, ות"ל הביה"ל דסברתו הוא דלא שייך שם קורע כ"א כשהוא מקלקל בעת הפעולה, אלא שהוא מכוין בשביל איזה תיקון, וכעין שהיה במשכן, שיריעה שנפלה בה דרנא קורעין בה ותופרין אותה שהקריעה מקלקלת את היריעה ביותר, אלא שע"ז יוכל אח"כ לתפרה. ומכלל זה קורע בחמתו ועל מתו דהקריעה מקלקלת הבגד, אלא שנסבב תיקון ע"ז, לאפוקי בפותח בית הצואר בשבת דמשוי ליה מנא בגמר זה ע"י הפתיחה

גופא, אין חל ע"ז שם קורע כלל, וחייב ע"ז משום שם אחר דהיינו מכה בפטיש שהוא שייך בכל גמר מלאכה.